O PRAVNOM POJMU ZASTUPANJA

REZIME: Zastupanje je preduzimanje pravnih poslova u ime i za račun zastupanog fizičkog ili pravnog lica, na osnovu ovlašćenja za zastupanje. Ovlašćenje za zastupanje zasniva se na: 1. zakonu; 2. opštem aktu pravnog lica; 3. aktu nadležnog organa ili na 4. izjavi volje zastupanog (punomoćje). Pravni subjekt nekada ne može sam preduzeti pravni posao zbog pravnih ili faktičkih smetnji. Institutom zastupanja omogućava se svim licima koja pravni posao ne mogu lično preduzeti, da to učine preko zastupnika. Neke pravne poslove nije dozvoljeno preduzimati preko zastupnika.

U radu su obrađeni pojam zastupanja, bitni elementi zastupništva, delanje u ime i za račun zastupanog lica.

Ključne reči: zastupanje, zastupnik, ovlašćenje za zastupanje.

1. Pojam

Zastupanje je preduzimanje pravnih poslova u ime i za račun zastupanog fizičkog ili pravnog lica, na osnovu ovlašćenja za zastupanje. Lice koje preduzima pravne poslove (pravne radnje)¹ je zastupnik, a lice u čije ime i za čiji račun se posao preduzima je zastupani (vlastodavac). Pored zastupnika i

* Docent, Poslovni fakultet Valjevo, Univerzitet „Singidunum“ Beograd,
e-mail: vmarkovic@singidunum.ac.rs,

¹ „Pravna radnja je u suštini izjava volje kojom se stvara, menja ili ukida neki pravni odnos. Ta izjava volje može da znači samo manifestovanje određenog pravnog statusa, pravne situacije subjekta u pravnom odnosu, a može da bude i kauzalna – da znači prenos određenih imovinskih vrednosti iz jedne imovine u drugu. Da ima, dakle, određeno pravno dejstvo, u kom slučaju ona pojam pravne radnje svodi na jedan uži pojam – na pravni posao. Prema tome, pravni posao je vrsta pravne radnje i on predstavlja sredstvo, instrument pravnog prometa.“ Gams, A. (1978). Uvod u građansko pravo – opšti deo, Beograd, Naučna knjiga, str. 181. „Pravni posao je izjava volje koja sama ili u vezi sa drugim činjenicama izaziva nastanak, promenu ili prestanak subjektivnog prava – dozvoljenog imovinskopravnog odnosa.“ Babić, I. (2008). Osnovi imovinskog prava, Beograd, Službeni glasnik, str. 129. „Pravna radnja, u odnosu na pravni posao, ima šire značenje, jer obuhvata ne samo voljne nego i nevoljne radnje (šteta prouzrokovana nepažnjom, obaveza

zastupanog u pravnom poslu se pojavljuje i treće lice sa kojim zastupnik zasniva pravni posao u ime i za račun zastupanog.²

Zastupništvo je pravno-tehničko sredstvo, poseban način preduzimanja pravnih poslova za drugoga. Zbog postojanja zastupništva dejstva posla ne nastaju između lica koja su ugovarala već direktno između zastupanog i zastupnikovog saugovornika.³

Da bi zastupnik ostao po strani od dejstva pravnog posla i pravni posao proizvodio svoja dejstva samo prema zastupanom licu potrebno je da budu ispunjeni izvesni uslovi. Potrebno je, tako da postoji ovlašćenje da jedno lice preduzima poslove čija će dejstva nastati za jedno drugo lice – potrebno je ovlašćenje za zastupanje.⁴ Potrebno je da zastupnik preduzimajući poslove izjavljuje vlastitu volju – da on zaključuje pravni posao i potrebno je da postoji namera zastupnika da preduzme posao u ime i za račun zastupanog i da ovakvo njegovo istupanje bude prihvaćeno od strane zastupnikovog saugovornika. Strane u ugovoru su u stvari zastupani i lice sa kojim zastupnik neposredno zaključuje ugovor (*contemplatio domini*).

Pravni posao nastaje izjavom volje pravnog subjekta. Pravni subjekt nekada ne može sam preduzeti pravni posao zbog pravnih ili faktičkih smetnji. Pravna smetnja je npr. poslovna nesposobnost deteta da ono samo punovažno preduzima pravne poslove. Faktička smetnja može nastati zbog boravka u

izdržavanja određena zakonom itd.).“ Popov, D. (2001). Građansko pravo - opšti deo, Beograd, Službeni glasnik, str. 191 i 192.

² Babić, I., op.cit. str. 145.

³ Radovanović Vučković, M. (1969). Zastupništvo u građanskom i privrednom pravu, Beograd, Institut za uporedno pravo, str. 24. Međutim, kod nas sudska praksa u nekim situacijama ne razume pravu prirodu zastupništva zbog čega imamo stav da zastupnik privrednog subjekta ne može izvršiti naplatu potraživanja u ime i za račun zastupanog privrednog subjekta. To se vidi iz brojnih presuda kao npr. „Izvršni sud će odbiti predlog za izvršenje ukoliko je izvršenje traženo u korist punomoćnika izvršnog poverioca ili drugog lica koje nije poverilac iz izvršne isprave, ako nisu podneti dokazi o prenosu ili prelazu potraživanja iz izvršne isprave sa poverioca na njegovor punomoćnika“, iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Iz. 2546/08 od 09.10.2008. godine, www.sudskapraksa.com, što nije slučaj kod ostalih izvršenja pred sudovima opšte nadležnosti. Tako: „Predlogom za izvršenje može se tražiti i rešenjem u izvršenju odrediti isplata i punomoćniku izvršnog poverioca ukoliko je uz predlog za izvršenje priloženo specijalno punomoćje u kojem je tačno naznačeno potraživanje dosuđeno izvršnom ispravom i ovlašćen punomoćnik da se celo to potraživanje ili deo potraživanja njemu isplate. Takvo specijalno punomoćje mora biti izdato u pismenoj formi nakon donošenja izvršne isprave jer se tek tada zna iznos potraživanja poverioca i ne mora biti overeno (pravno shvatanje građanskog odeljenja Okružnog suda u Novom Sadu usvojeno na sednici od 05.12.2008. godine), Bilten sudske prakse Okružnog suda u Novom Sadu, broj 15/09.

⁴ Stanković, G. (2012). Zastupanje preduzetnika u parničnom postupku, *Pravo – teorija i praksa* 29(4-6), str. 1-12.

drugom mestu, zauzetosti i sl. Institutom zastupanja omogućava se svim licima koja pravni posao ne mogu lično preduzeti, da to učine preko zastupnika.

Međutim, neke pravne poslove nije dozvoljeno preduzimati preko zastupnika. Bilo zato što su izrazito lične prirode (*intuitu personae*), bilo zato što su im posledice takvog značaja da se pri njihovom preduzimanju zahteva takav stepen opreznosti, promišljenosti i pouzdanosti koji zastupništvo ne bi moglo sa potpunom sigurnošću da obezbedi, pa je zakonodavac takvu mogućnost isključio ili ograničio.⁵ Testament može sačiniti samo lice koje je navršilo petnaest godina života i sposobno je za rasuđivanje (član 79, Zakona o nasleđivanju).⁶ Vanparnični postupak davanja dozvole za stupanje u brak može se pokrenuti samo predlogom lica koje nije navršilo 18 godina, a ne i njihovih zastupnika (član 80, Zakona o vanparničnom postupku).⁷ Pravilo je da zaključenju braka prisustvuju oba buduća supružnika. Samo u naročito opravdanim slučajevima, nadležni opštinski organ uprave može rešenjem dozvoliti da se brak zaključi u prisustvu samo jednog od budućih supružnika i punomoćnika drugog supružnika (član 301, Porodičnog zakona).⁸

Zastupanje deluje tako da ugovor ili drugi pravni posao koji zaključi zastupnik u ime zastupanog lica i u granicama svojih ovlašćenja obavezuje neposredno zastupanog i drugu ugovornu stranu. Zastupnik je dužan obavestiti drugu ugovornu stranu da istupa u ime zastupanog, ali i kad on to ne uradi, ugovor proizvodi pravno dejstvo za zastupanog i drugu ugovornu stranu, ako je ona znala, ili je iz okolnosti mogla zaključiti, da on istupa kao zastupnik (član 85, Zakona o obligacionim odnosima – ZOO⁹ koji uređuje zastupanje članovima 84-88).

1.1. Normativno određenje pojma

Zakon o obligacionim odnosima ne daje pojam (definiciju) zastupanja već samo normira mogućnost preduzimanja ugovora i drugih pravnih poslova preko zastupnika (član 84, ZOO). Iz sadržine daljeg normiranja dejstva takvog preduzimanja pravnih poslova koja se ogledaju u neposrednom obavezivanju zastupanog lica, obaveze zastupnika da obavesti drugu stranu da istupa u ime zastupanog i da dela u granicama ovlašćenja mogu se izvesti bitni elementi

⁵ Marković, V. (2011). Zastupanje privrednih subjekata u parničnom postupku, *Pravo – teorija i praksa* 28(10-12), str. 67-84.

⁶ *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03.

⁷ *Službeni glasnik SRS*, br. 25/82, 48/88, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 18/05, 85/12, 45/13.

⁸ *Službeni glasnik RS*, br. 18/05, 72/11.

⁹ *Službeni list SFRJ*, broj 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i *Sl. list SRJ*, br. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99, 44/99.

zastupanja: Zastupništvo je način (mogućnost) preduzimanja pravnih poslova u ime i za račun zastupanog lica kod koga:

- 1) sva dejstva posla preduzetog u ime i za račun zastupanog lica nastaju samo prema zastupanom licu,
- 2) pod uslovom da je zastupnik delao u granicama ovlašćenja za zastupanje i
- 3) obavestio treće lica da posao preduzima u ime i za račun zastupanog lica.¹⁰

Zastupništvo kao pravni pojam označava samo tačno određeni način preduzimanja pravnih poslova i radnji za jednog drugog subjekta prava. Subjekti prava su pravna i fizička lica. Interesi ujedinjuju različite grupe ljudi, nagone ih da istupaju grupno i da se pokoravaju odlukama većine. Ali postojanje zajedničkih interesa i delanja u interesu i u korist grupe ili pojedinaca ne dovodi automatski do zastupanja u pravno-tehničkom smislu ako za to nisu ispunjeni uslovi. Da bi jedna grupa ljudi mogla da bude zastupana kao grupa koja ima posebne zajedničke interese, mora između ostalog i da bude priznata od strane pravnog poretka za poseban pravni subjektivitet (da stekne status pravnog lica).¹¹

Zastupnik mora da ima i nameru da dela za drugog, za zastupanog. Namera je psihički, unutrašnji čin kod zastupnika, nešto što se zbiva u njemu samom i dok on to ne materijalizuje spoljnem svetu ono ostaje poznato samo njemu i prema trećim licima nema nikakvo dejstvo. Kako je neposredno

¹⁰ Vučković, M. (1978). Zastupništvo, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, Beograd, Sl. list SFRJ, str. 978.

¹¹ „Pravno lice je organizacija ljudi (grupa ljudi) koju pravo smatra kao celinu; lice koje ima prava i obaveze koji se razlikuju od prava i obaveza pojedinaca koji ga sastavljaju“, Babić, I., op.cit. str. 84. „Organizacija kojoj je priznat pravni subjektivitet te stoga može biti nosilac, odnosno imalac prava i obaveza naziva se pravno lice. Pojam pravnog lica podrazumeva da prava i obaveze pripadaju organizaciji koja je pravno razdvojena od svojih osnivača i učesnika“, Živković, M. (1997). Osnovi teorije države i prava, Beograd, Policijska akademija, str. 307. Tako i sudska praksa ne prihvata automatsko zastupanje interesa, nego samo zakonom regulisanu mogućnost zastupanja subjekata prava: „Advokat na koga je preneto punomoćje od strane lica ovlašćenog za zastupanje i predstavljanje konzorcijuma ne može se smatrati ovlašćenim za podnošenje revizije u ime konzorcijuma.“ Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Prev. 278/2007 od 15.11.2007. godine, *Sudska praksa trgovinskih sudova*, Bilten broj 1/2008., tako i „radna zajednica tužene banke uopšte nije imala svojstvo pravnog lica, te samim tim ni samostalnu poslovnu sposobnost, te se zaključeni ugovor nikako ne može smatrati pravnim poslom preduzetim u okviru njene pravne i poslovne sposobnosti,“ presuda Višeg trgovinskog suda u Beogradu, Pž. 1193/08, od 29.05.2008. godine, www.sudskapraksa.com, dok npr. „Predsednik skupštine stambene zgrade ovlašćen je da predstavlja i zastupa zgradu pred trećim licima, pa i da za zastupanje ovlasti drugo lice, advokata, jer zakonskim odredbama nisu predviđena ograničenja tog ovlašćenja.“ Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 6047/08 od 22.05.2009. godine, www.sudskapraksa.com.

preduzimanje pravnih poslova pravilo, a zastupništvo izuzetak, u slučaju da zastupnik preduzme radnju za zastupanog bez stavljanja do znanja trećem licu da to čini za zastupanog, treće lice bi moglo sasvim opravdano smatrati da je u pravnom odnosu sa zastupnikom. Zato je uvek nužno da zastupnik stavi do znanja trećem licu da radnju preduzima za zastupanog. Kako će zastupnik svoju nameru staviti do znanja trećem licu je drugo pitanje. Najčešći i najpouzdaniji način u praksi je izričita izjava zastupnika da postupa u ime i za račun zastupanog („za zastupano lice“, „*per procuram*“). Nekada se ta namera može saznati i na osnovu okolnosti slučaja. Naš Zakon o obligacionim odnosima prihvata oba načina.¹²

U uporednom pravu ima i takvih rešenja koja tu obaveštenost trećeg lica ne postavljaju kao preduslov za punovažnost posla ako je ovome bilo svejedno ko će mu biti druga strana u poslu – zastupnik ili zastupano lice.¹³

Na koji se način treće lice obaveštava o zastupničkom svojstvu zavisi od vrste zastupništva. Tako kod zakonskog zastupništva sam zakon je odredio i zakonske zastupnike (roditelje) i njihovo ovlašćenje za zastupanje i pošto je poznavanje zakona opšta pretpostavka to se i ova činjenica uzima kao pretpostavka. Kod ugovornog zastupništva obaveštavanje se vrši predajom isprave o ovlašćenju trećem licu od strane zastupnika.

Može se postaviti i pitanje da li je treće lice dužno da prihvati preduzimanje pravne radnje preko zastupnika ili ne? Smatram da je kod pitanja ličnosti zastupnika volja trećeg lica u tom pogledu irelevantna. Ovo posebno kod zakonskog, statutarnog i zastupništva koje se zasniva na aktu nadležnog organa. Jedino bi eventualno kod ugovornog zastupništva (punomoćja) treće lice moglo npr. da odbije da zaključi ugovor sa određenim punomoćnikom dok npr. ne bi moglo da mu osporava pravo zastupanja u procesnim odnosima (npr. u parničnom posupku i sl.).

Zastupnik ne može preneti svoja ovlašćenja na drugog, izuzev kad mu je to dozvoljeno zakonom ili ugovorom. Izuzetno, on to može učiniti ako je sprečen okolnostima da posao lično obavi, a interesi zastupanog zahtevaju neodložno preduzimanje pravnog posla.

Kad zastupnik prekorači granice ovlašćenja (*excessus mandati*), zastupani je u obavezi samo ukoliko odobri prekoračenje.¹⁴

¹² Član 85, stav 3: Zastupnik je dužan obavestiti drugu stranu da istupa u ime zastupanog, ali i kad on to ne uradi ugovor proizvodi pravno dejstvo za zastupanog i drugu stranu, ako je ova znala ili je iz okolnosti mogla zaključiti da on istupa kao zastupnik.

¹³ Švajcarski zakonik o obligacijama (član 32, stav 2).

¹⁴ „Kada zastupnik prekorači granice ovlašćenja, zastupani je u obavezi samo ukoliko odobri prekoračenje“, Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3299/96 od 28.01.1997. godine, *Paragraf Lex*.

Sudska praksa se izjasnila i da od punomoćnika bez punomoćja, treba razlikovati lažnog punomoćnika. Lažni punomoćnik (*falsus procurator*) je lice koje se izdaje za punomoćnika iako nije ovlašćeno za zastupanje (npr. ako je punomoćje falsifikovano ili je opozvano).¹⁵

Zastupanje nastaje na osnovu zakona,¹⁶ akta nadležnog organa ili izjave volje zastupanog.¹⁷ Prema odredbama člana 84, Zakona o obligacionim odnosima ovlašćenje za zastupanje zasniva se na: 1. zakonu, 2. opštem aktu pravnog lica (statutarno zastupništvo), 3. aktu nadležnog organa ili na 4. izjavi volje zastupanog (punomoćje). Osnovni kriterijum za podelu zastupništva je u njegovom konstitutivnom elementu bez koga nema zastupanja a to je u ovlašćenju za zastupanje.

2. Delanje u ime i za račun zastupanog lica

2.1. Volja zastupnika

Uloga zastupnika je u sačinjavanju pravnog posla, u izjavljivanju ili primanju izjavljene volje, u određivanju, zajedno sa trećim licem sadržine obligacionog odnosa čija će dejstva nastati za zastupanog i treće lice.

Dejstva zastupništva ispoljavaju se time što subjekt nastalog pravnog odnosa, nosilac prava i obaveza, postaje zastupano lice samim momentom preduzimanja pravnog posla od strane zastupnika.¹⁸ Zastupnik učestvuje u stvaranju pravnog odnosa ali on ostaje po strani od dejstva posla koji je sačinio u ime zastupanog.¹⁹ Postoje situacije kada pravni posao deluje i prema zastupniku, odnosno prema licu koje je u tom poslu imalo svojstvo zastupnika, ali ta dejstva ne nastaju prema zastupniku usled njegovog zastupničkog svojstva nego zbog toga što zastupnik u poslu ima i neko drugo svojstvo. To je npr. kod zaključivanja ugovora sa samim sobom, zatim kad jedan ortak,

¹⁵ „Naknadu štete zbog zaključenja ugovora od strane neovlašćenog lica dužno je da nadoknadi lice koje je neovlašćeno zaključilo ugovor, a ne neovlašćeno zastupani“, Presuda Okružnog suda u Valjevu, Gž. broj 1049/04 od 02.11.2004. godine, *Paragraf Lex*.

¹⁶ Vidi više u: Marković, V. (2012). Zakonski i statutarni zastupnici privrednih subjekata. *Pravo – teorija i praksa*, 29(7-9), str. 20-41.

¹⁷ Vidi više u: Marković, V. (2012). Ugovor o punomoćstvu. *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, 84(12), str. 790-820.

¹⁸ „Prema članu 85, Zakona o obligacionim odnosima ugovor koji zaključi zastupnik u ime zastupanog lica u granicama svojih ovlašćenja, obavezuje neposredno zastupanog i drugu ugovornu stranu“, Vrhovni sud Srbije, Rev. 3100/02 od 04.09.2002. godine, www.sudskapraksa.com.

¹⁹ Vučković, M., op.cit. str. 978. „Titular prava i obaveza iz Zakona o opštem upravnom postupku je stranka, a ne punomoćnik koji u ime i za račun stranke preduzima procesne radnje u postupku.“ Iz presude Vrhovnog suda Srbije, U. 2556/2002 od 30.05.2003. godine, *Paragraf Lex*.

ovlašćen za zastupanje drugog ortaka, preduzme jedan pravni posao (nosioci, prava i obaveza iz ovog posla su svi ortaci pa, u tom svojstvu ortaka, i onaj koji je posao preduzeo).

Pri preduzimanju pravnih poslova u ime i za račun zastupanog, zastupnik izjavljuje sopstvenu volju, tumači njenu sadržinu i određuje sadržinu i granice uspostavljenog pravnog odnosa. Saglasnost se postiže između zastupnikove izjave volje i izjave volje trećeg lica. Njihove dve volje određuju sadržaj prava i obaveze i njihove se volje razmatraju. Ako je saglasnost manljiva, „ukoliko nedostatak volje ili znanje i potreba znanja izvesnih okolnosti ima uticaja na pravne posledice izjava volje, ne dolazi u obzir ličnost zastupanog bez zastupnika.“²⁰ Razlika između zastupnika i glasnika je upravo izražavanje sopstvene volje pri istupanju zastupnika, dok glasnik samo prenosi, dojavljuje nečiju volju trećem licu.

2.2. Poslovna sposobnost zastupnika

Kako zastupnik izražava sopstvenu volju to se nameće pitanje njegove poslovne sposobnosti. Nesumnjivo je potrebno da zastupnik bude sposoban da razume smisao i značaj izjavljene volje, da bude sposoban za rasuđivanje. Zastupnik, međutim, ne mora da bude sposoban za preduzimanje takvih pravnih poslova i za svoj račun kakve preduzima u ime i za račun zastupanog lica. Kad god zakon izričito ne zahteva da zastupnik bude poslovno sposoban²¹ on ne mora da bude ni poslovno sposoban niti sposoban da on lično i za sebe preduzima takve poslove, pošto ostaje po strani od njihovih dejstava. Potrebno je samo da zastupnik ima sposobnost rasuđivanja i odlučivanja koja mu omogućuje da izjavljuje i razumeva izjavljenu volju. U teoriji, zakonodavstvu i sudskoj praksi ne postoji jedinstveno stanovište po pitanju sposobnosti jednog lica da bude zastupnik.²²

20 Član 166, st. 1, Nemačkog građanskog zakonika, navedeno prema: Vučković, M., op. cit. str. 979.

21 Zakon o parničnom postupku, *Sl. glasnik RS*, broj 72/11, 49/13 (Odluka Ustavnog suda) zahteva potpunu poslovnu sposobnost za punomoćnika tako što u članu 93. stav 1. kaže: „Punomoćje prestaje smrću fizičkog lica, proglašenjem za umrlo i gubitkom poslovne sposobnosti.“ Po Zakonu o turizmu, *Sl. glasnik RS*, broj 36/09, 88/10, 99/11, 93/12, Turistička agencija može da obavlja poslove (između ostalih i zastupanja), ako ispunjava uslove propisane ovim zakonom i ako ima licencu za obavljanje tih poslova.

22 Srpski građanski zakonik-SGZ (paragraf 621), Austrijski građanski zakonik-AGZ (paragraf 1018), Opšti imovinski zakonik-OIZ (član 413, st. 2), Nemački građanski zakonik - NGZ (paragraf 165), Italijanski građanski zakonik-IGZ (član 1389), Građanski zakonik Grčke-GZG (član 213) stajali su na stanovištu da jedno lice može u svojstvu zastupnika da preduzme poslove koje ne može punovažno da preduzima za sebe.

Zastupničko svojstvo zahteva od jednog lica samo da ono umesto zastupanog izjavljuje volju, pa je logično da se od zastupnika zahteva samo sposobnost za rasuđivanje i izjavljivanje volje usmerene na nastajanje pravnih dejstava. Posao koji preduzme zastupnik obavezuje samo zastupanog. Samo u pogledu ličnosti zastupanog se prema tome mora voditi računa da li postoji sposobnost za obavezivanje takvim poslom jer preduzeti posao je njegov a ne zastupnika. Da li neko lice može da ovlasti jedno drugo lice da ga zastupa ili ne, zavisi od poslovne sposobnosti lica koje želi da ga ovlašćenje za zastupanje.²³ Maloletnik bi mogao da ovlasti neko lice, bilo maloletno bilo punoletno, da ga zastupa samo kod preduzimanja pravnih poslova koje on sam može da sačini. Poslovno sposobno lice može da preduzima sve pravne poslove.²⁴

Potpuna poslovna sposobnost fizičkog lica stiče se, po pravilu, punoletstvom.²⁵ Punoletstvo, prema Ustavu Republike Srbije,²⁶ nastupa sa navršених osamnaest godina. Lice punoletstvom stiče sposobnost da samostalno odlučuje o svojim pravima i obavezama.

Potpuna poslovna sposobnost stiče se automatski, po samom zakonu, sa navršених osamnaest godina života bez obzira na stanje psihičkog zdravlja fizičkog lica i bez ikakve zdravstvene kontrole. Od pravila da se potpuna poslovna sposobnost stiče punoletstvom postoje određena odstupanja. S jedne strane, nad pojedinim licima može biti produženo roditeljsko pravo ukoliko je očigledno da dete i posle osamnaeste godine života, zbog fizičkih i duševnih nedostataka, neće biti u stanju da se stara o svojoj ličnosti, pravima i interesima.²⁷ Pored toga, pojedinim licima može biti oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost.²⁸

Ograničenje poslovne sposobnosti jednog lica se danas čini samo u njegovom interesu i odnosi se na preduzimanje sopstvenih pravnih poslova, a ne i pravnih poslova u ime drugih lica.²⁹

²³ Prema opštim pravilima o pravnoj sposobnosti: „Ono što se po zakonu ne može imati, ne može se steći preko drugoga.“ Stanković, O., Vodinelić, V. (1996). Uvod u građansko pravo, Beograd, Nomos, str. 201.

²⁴ Prama prednacrta Građanskog zakonika Srbije u članu 85, alternativno je dat novi stav koji glasi: „Ovlašćenje za zastupanje može se dati potpuno poslovnom sposobnom licu.“ Tekst prednacrta (2010, Jul 12). Preuzeto sa: www.kopaonikschool.org

²⁵ Porodični zakon Srbije, član 11, stav 1 i 2.

²⁶ Ustav Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, br 98/06, član 37, stav 2.

²⁷ Razlozi za produženje roditeljskog prava predviđeni su u članu 85, Porodičnog zakona Srbije.

²⁸ Videti Rapajić, M. (2005). Poslovna sposobnost i lišenje poslovne sposobnosti. *Branič* 117(1-2), str. 44

²⁹ Radovanović Vučković, M., op.cit. str. 45

S druge strane, maloletnicima određenog uzrasta pravo ne samo da priznaje ograničenu poslovnu sposobnost, koja im omogućava da preduzimaju pojedine pravne poslove, već im omogućava i da steknu potpunu poslovnu sposobnost i pre punoletstva.

Porodični zakon je posebno proklamovao, kao jedno od prava deteta, pravo deteta da preduzima pravne poslove i priznao je detetu ograničenu poslovnu sposobnost, zavisno od dostignutog uzrasta.³⁰ Pravila porodičnog prava, zavisno od uzrasta maloletnika i vrste pravnog posla koje je u pitanju, predviđaju pravo maloletnika da preduzima pojedine pravne poslove u domenu imovinskog prava.³¹ Mlađi maloletnik može preduzimati pravne poslove kojima isključivo pribavlja prava, pravne poslove kojima ne stiče ni prava ni obaveze i pravne poslove malog značaja. Stariji maloletnik, koji je navršio četrnaest godina života, ima delimičnu poslovnu sposobnost i može preduzimati, pored poslova koje ima pravo da preduzima mlađi maloletnik, i sve ostale poslove uz prethodno odobrenje ili naknadnu saglasnost roditelja, odn. staratelja.³² Ako se radi o pravnim poslovima kojima se raspolaže nepokretnostima ili pokretnim stvarima velike vrednosti koje su u svojini maloletnika, za njihovo preduzimanje maloletniku je potrebno prethodno odobrenje organa starateljstva a ne njegovih roditelja. Maloletnik koji je navršio petnaest godina života može preduzimati pravne poslove kojima upravlja ili raspolaže svojom zaradom ili stvarima koje je stekao sopstvenim radom.³³

Ovo pravo maloletnika da samostalno upravlja i raspolaže svojom zaradom jeste njegovo ekskluzivno pravo, deo je njegove poslovne sposobnosti, tako da ga u ovoj poslovnoj aktivnosti roditelji ne mogu zastupati kao njegovi zakonski zastupnici, već, eventualno, kao njegovi punomoćnici.³⁴

Međutim, Porodični zakon i drugi zakoni predviđaju čitav niz posebnih poslovnih sposobnosti deteta, koje obezbeđuju da dete, nezavisno od stepena opšte poslovne sposobnosti, samostalno preduzme određeni pravni posao,

³⁰ Porodični zakon, član 64.

³¹ Porodični zakon razlikuje sposobnost za preduzimanje pravnih poslova u domenu imovinskog prava mlađih maloletnika, koji imaju manje od 14 godina od starijih maloletnika koji imaju više od 14 godina.

³² „Maloletno lice sa navršenih 14 godina života može biti osnivač udruženja uz izjavu o davanju saglasnosti njegovog zakonskog zastupnika u skladu sa zakonom. Izjava mora da sadrži potvrdu o overi potpisa u skladu sa zakonom.” Zakon o udruženjima *Sl. glasnik RS*, br. 51/09, 99/11, član 10, stav 3 i 4.

³³ Stariji maloletnik koji je navršio petnaest godina života ima radnu sposobnost. On ima pravo da zaključi ugovor o radu pod uslovima koji su predviđeni Zakonom o radu *Sl. glasnik RS*, broj 24/05, 61/05, 54/09, 32/13 i da upravlja i raspolaže samostalno stvarima koje je stekao sopstvenom zaradom.

³⁴ Porodični zakon, član 72.

odnosno pravnu radnju, što može učiniti samo lično, čime je isključena mogućnost da u ovoj pravnoj sferi bude zastupano. Posebne sposobnosti uslovljene su uzrastom deteta i/ili njegovom sposobnošću za rasuđivanje. Tako, na primer, detetu koje je navršilo 15. godinu života i koje je sposobno za rasuđivanje priznata je testamentalna sposobnost.³⁵ Osobi ženskog pola koja je navršila 16 godina priznata je sposobnost da samostalno ostvaruje pravo na prekid trudnoće,³⁶ a osoba muškog pola koja je navršila 16. godinu života i sposobna je za rasuđivanje može isključivo lično priznati očinstvo.³⁷

Maloletnik može da stekne potpunu poslovnu sposobnost pre punoletstva ukoliko bude emancipovan. Emancipacija (*venia aetatis*) nastaje u slučajevima i pod uslovom propisanim Porodičnim zakonom i predstavlja način sticanja potpune poslovne sposobnosti pre punoletstva i način prestanka roditeljskog prava. Porodični zakon predviđa emancipaciju ukoliko je maloletnik, pošto je dobio dozvolu za stupanje u brak, zaključio brak i u slučaju sudske emancipacije – kad sud donese odluku o sticanju poslovne sposobnosti u posebnom vanparničnom postupku ako je maloletnik postao roditelj.³⁸

Poslovna sposobnost je relevantna za odnose između zastupanog i punomoćnika a ne između zastupanog i trećeg lica.³⁹

Zastupnik preduzima pravne radnje u tuđe ime i za tuđ račun. „U tuđe ime“ znači da ovlašćenja i obaveze iz zaključenog pravnog posla ne nastaju za onog koji je pravnu radnju preduzeo, već za nekog drugog, dok „za tuđ račun“ znači da se ekonomski efekti preduzetog pravnog posla ostvaruju ne u imovinskoj masi onoga ko je pravni posao preduzeo već nekog drugog. Taj „drugi“ je zastupani. U teoriji ima mišljenja da je za određivanje pojma zastupništva dovoljno reći i samo „u ime“, jer je u smislu ovih reči sadržan i smisao reći „za račun“, tako da se ove pojavljuju kao suvišne.⁴⁰ U tom smislu su formulacije u zakonskim tekstovima u uporednom pravu.⁴¹

³⁵ Zakon o nasleđivanju, *Sl. glasnik RS*, broj 46/95, 101/03 – odluka USRS, član 79.

³⁶ Zakon o postupku prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama, *Sl. glasnik RS*, broj 16/95, 101/05 – dr. zakon, član 2, stav 2.

³⁷ Porodični zakon, član 46 i 305, stav 3. Više o tome vidi u: Petrušić, N. (2008). Granice poslovne sposobnosti deteta, U: Kovačević Kuštrimović, R. et al. (urednik) *Aktuelna pitanja građanske kodifikacije* – zbornik radova, Niš, Pravni fakultet, str. 35-56.

³⁸ Više o tome Stanković, G. (2009). Vanparnični postupak za sticanje poslovne sposobnosti, *Bilten sudske prakse* (31), Okružni sud u Nišu, Intermex, str. 115-133.

³⁹ Perović, S. (1978). Punomoćstvo, *Enciklopedija imovinskog prava*, tom II, Beograd, *Sl. list SFRJ*, str. 1262.

⁴⁰ Stanković, O., Vodinelić, V. (2001). *Uvod u građansko pravo*, Beograd, NOMOS, str. 195.

⁴¹ Paragraf 1002. AGZ „Ugovor o opunomoćavanju zove se onaj ugovor, kojim se ko prima naloženog mu posla da ga u ime drugoga svrši“, paragraf 164. NGZ, član 32. ŠvZO, član 211. GZG.

Velisav Marković

PhD, Assistant professor, The School of Business in Valjevo, The “Singidunum” University in Belgrade

The legal concept of representation

A b s t r a c t

Representation refers to taking legal affairs on behalf of the represented individual or legal entity based on the Power (Letter) of Attorney. The Power of Attorney is based on 1. Law; 2. the General Act of the legal entity; 3. the Act of the competent public body; 4. the Statement given by the represented individual. A legal entity may be in a situation not to be able to undertake any legal act by himself/herself, for either legal or factual obstacles. The Institute of representation enables all persons who cannot undertake certain legal acts by themselves, to do it through their empowered representative – agent. Some legal issues are not allowed to be undertaken through a representative-agent.

This article gives a review on the legal concept of representation and its essential elements, as well as on the acting in the name and for the account of the represented individual.

Keywords: representation, representative-agent, the Power (Letter) of Attorney.

Literatura

1. Babić, I. (2008). Osnovi imovinskog prava, Beograd, Službeni glasnik.
2. Gams, A. (1978). Uvod u građansko pravo – opšti deo, Beograd, Naučna knjiga.
3. Marković, V. (2012). Zakonski i statutarni zastupnici privrednih subjekata. *Pravo – teorija i praksa* 29(7-9), str. 20-41.
4. Marković, V. (2011). Zastupanje privrednih subjekata u parničnom postupku, *Pravo – teorija i praksa* 28(10-12), str. 67-84.

5. Marković, V. (2012). Ugovor o punomoćstvu. *Glasnik advokatske komore Vojvodine* 72(12), str. 790-820.
6. Perović, S. (1978). Punomoćstvo, Enciklopedija imovinskog prava, tom II, Beograd, Sl. list SFRJ.
7. Petrušić N. (2008). Granice poslovne sposobnosti deteta, U: Kovačević Kuštrimović, R. et al. (urednik) *Aktuelna pitanja građanske kodifikacije – zbornik radova*, Niš, Pravni fakultet, str. 35-56.
8. Popov, D. (2001). Građansko pravo – opšti deo, Beograd, Službeni glasnik.
9. Radovanović Vučković, M. (1969). Zastupništvo u građanskom i privrednom pravu, Beograd, Institut za uporedno pravo.
10. Rapajić, M. (2005). Poslovna sposobnost i lišenje poslovne sposobnosti, *Branič* 117(1-2), str. 44.
11. Stanković, G. (2009). Vanparnični postupak za sticanje poslovne sposobnosti, *Bilten sudske prakse* (31), Okružni sud u Nišu, Intermex.
12. Stanković, G. (2012). Zastupanje preduzetnika u parničnom postupku, *Pravo – teorija i praksa* 29(4-6), str. 1-12.
13. Stanković, O., Vodinelić, V. (1996). Uvod u građansko pravo, Beograd, Nomos.
14. Stanković, O., Vodinelić, V. (2001). Uvod u građansko pravo, Beograd, Nomos.
15. Vučković, M. (1978). Zastupništvo, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, Beograd, Sl. list SFRJ.
16. Živković, M. (1997). Osnovi teorije države i prava, Beograd, Policijska akademija.
17. Bilten sudske prakse Okružnog suda u Novom Sadu, broj 15/09.
18. Sudska praksa trgovinskih sudova, *Bilten* broj 1/08.
19. Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/06.
20. Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99, 44/99.
21. Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, 46/95, 101/03.
22. Zakon o parničnom postupku, *Sl. glasnik RS*, broj 72/11, 49/13 (Odluka Ustavnog suda).
23. Zakon o vanparničnom postupku, *Službeni glasnik SRS*, br. 25/82, 48/88, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 18/05, 85/12, 45/13.
24. Porodični zakon, *Službeni glasnik RS*, br. 18/05, 72/11.
25. Zakon o turizmu, *Sl. glasnik RS*, broj 36/09, 88/10, 99/11, 93/12.
26. Zakon o udruženjima, *Sl. glasnik RS*, br. 51/2009, 99/11.
27. Zakon o radu, *Sl. glasnik RS*, broj 24/05, 61/05, 54/09, 32/13.

28. Zakon o postupku prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama, *Sl. glasnik RS*, broj 16/95, 101/2005 – dr. zakon.
29. Prednacrt Građanskog zakonika Srbije (2010, Jul 12). Preuzeto sa: www.kopaonikschool.org
30. Švajcarski zakon o obligacijama iz 1911. godine (stupio na snagu 01.01.1912.).
31. Nemački građanski zakonik iz 1896. godine.
32. Srpski građanski zakonik iz 1844. godine.
33. Austrijski građanski zakonik iz 1811. godine.
34. Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru iz 1888. godine.
35. Italijanski građanski zakonik iz 1942. godine.
36. Građanski zakonik Grčke iz 1941. godine.